

Aixecament de l'alt Llobregat

Insurrecció organitzada per grups anarquistes relacionats amb la FAI (gener del 1932), al Bages i al Berguedà, especialment a Manresa, Cardona, Balsareny, Súria, Sant Vicenç de Castellet, Fígols, Berga i Gironella. Fou una derivació d'una vaga dels sectors tèxtil i del metall, estesa als minaires i convertida en general (18 i 19 de gener). Els dies 20 i 21 grups d'obriers armats proclamaren el comunisme llibertari, ocuparen els ajuntaments i constituïren comitès revolucionaris; la situació fou restablerta per l'exèrcit i la guàrdia civil el dia 23. El moviment, al Principat, fou la culminació de l'agitació social del començament de gener a tot l'estat espanyol (fets de Castilblanco, Zalamea, Épila, Puertollano, Arnedo, etc). Les autoritats republicanes deportaren a Fernando Poo –i després a Bata– 108 anarquistes significats (com Durruti, els germans Ascaso i Cano Ruiz). La FAI aprofità aquests fets per a atacar els trentistes, i féu dimitir Emili Mira (secretari de la CNT a Catalunya) i Ángel Pestaña (secretari del comitè nacional de la CNT), acusats d'haver dificultat la solidaritat amb els insurrectes.

Aliança Obrera

Pacte d'acció revolucionària que uní les forces obreres durant la Segona República Espanyola davant la victòria electoral de les dretes (1933). Sorgí de la iniciativa del *Bloc Obrer i Camperol*; en formaren part el PSOE, la UGT, la Unió Socialista de Catalunya, l'Esquerra Comunista i la Unió de Rabassaires, bé que aquesta se'n separà després. La CNT i el Partit Comunista d'Espanya quedaren al marge. Estesa a tot el territori de la República, l'Aliança es consolidà el 1934 i adquirí especial força a Astúries, on la regional de la CNT s'hi adherí. Pel setembre d'aquest any el Partit Comunista, que l'havia atacada inicialment, decidí de participar-hi. L'Aliança fou el motor de l'aixecament revolucionari de l'octubre del 1934 a Astúries i formulà un programa reivindicatiu concret (nacionalitzacions, dissolució dels ordes religiosos, de l'exèrcit i de la guàrdia civil, etc).

Anticlericalisme

Designació de doctrines, moviments i idees que tenen la crítica de les persones i les institucions eclesiàstiques com a motiu. En general, hi predomina l'hostilitat a la clerecia en general o a una part d'aquesta.

Bienni Negre

Nom amb el qual és designat el període de la Segona República Espanyola comprès entre les eleccions legislatives del novembre del 1933, que donaren una majoria a la dreta, enfront d'una esquerra dividida, i les eleccions del 16 de febrer de 1936, en què triomfà el Front Popular. El període és caracteritzat per la coalició governamental formada pels republicans d'Alejandro Lerroux i els elements majoritaris en el parlament de la CEDA, que practicà una política reformista de l'anterior legislatura de centre-esquerra. Algunes de les lleis promulgades anteriorment foren modificades, suspeses o anul·lades de fet. La reforma agrària fou interrompuda, i una moderada reforma preconitzada pel ministre demòcrata-cristià, Manuel Giménez Fernández, fou combatuda pels grans propietaris agrícoles. Molts salaris foren reduïts a la quantia d'abans de la proclamació de la república i nombrosos camperols foren acomiadats. El fet que al Principat de Catalunya continués en el poder el govern autònom de la Generalitat, de significació esquerrana, originà una tensió creixent entre aquest govern i el govern central de Madrid, de centre-dreta. Les eleccions municipals catalanes confirmaren la victòria dels republicans d'esquerra al Principat, on la

Generalitat continuà la seva política reformista, especialment amb l'aprovació de la llei de *Contractes de Conreu*, que el tribunal de garanties constitucionals declarà inconstitucional, a demanda del govern central, i que el parlament català tanmateix tornà a aprovar. Aquests fets determinaren que el Principat de Catalunya durant aquest període fos denominat «el baluard de la República». La insurrecció de l'octubre del 1934 a Catalunya i a Astúries, amb la repressió que se'n seguí, accentuà encara més el caràcter reaccionari del govern central. Com a conseqüència d'aquesta insurrecció, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya fou suspès, i hom n'intentà la modificació i àdhuc l'anul·lació. El govern de la Generalitat, empresonat i condemnat, en lloc d'ésser substituït per un nou govern autònom designat pel parlament de Catalunya, fou substituït per un governador general, nomenat pel govern central. L'escàndol de l'anomenat *estraperlo* contribuï també al desprestigi d'aquell període.

Catorze d'Abril, el

Nom amb què és coneguda la proclamació de la Segona República Espanyola (14 d'abril de 1931) després de l'èxit republicà de les eleccions municipals del 12 d'abril. Éibar fou la primera ciutat que proclamà la república sota l'impuls dels dirigents socialistes. A Madrid, on fou proclamada a la tarda, la jornada fou intensa en negociacions diplomàtiques, prop d'Alfons XIII i del govern monàrquic, encaminades a impedir actituds de resistència i a aconseguir un canvi de poders sense violència. El comte de Romanones tingué una entrevista amb Alcalá Zamora al domicili de Gregorio Marañón i aconsellà al rei d'abandonar el país. El rei, malgrat les pressions que li feren La Cierva i Bugallal perquè acceptés la formació d'un gabinet de resistència monàrquica, decidí de marxar després de consultar l'exèrcit (Mola i Berenguer) i Sanjurjo, director general de la guàrdia civil, els quals es manifestaren partidaris de mantenir-se neutrals. Mentre el rei abandonava Madrid i es dirigia a Cartagena per embarcar-se cap a Marsella, el comitè republicà es constituïa en govern provisional que, presidit per Niceto Alcalá Zamora, era format per Alejandro Lerroux (estat), Fernando de los Ríos (justícia), Manuel Azaña (guerra), Santiago Casares Quiroga (marina), Indalecio Prieto (finances), Miguel Maura (governació), Marcel·lí Domingo (instrucció pública), Álvaro de Albornoz (foment), Francisco Largo Caballero (treball), Diego Martínez Barrios (comunicacions) i Lluís Nicolau d'Olwer (economia). A Barcelona, Lluís Companys es presentà a la casa de la ciutat, prengué la vara d'alcalde i proclamà la República des del balcó, alhora que hissava la bandera republicana tricolor. Poc després, Francesc Macià duia a terme l'establiment de la República Catalana des del balcó del palau de la Generalitat hissant la bandera de les quatre barres i nomenant el govern provisional de Catalunya, que ell mateix presidí. A la ciutat de València hom proclamà també la República aquella mateixa vesprada, i foren hissades a l'ajuntament la bandera republicana i la de València.

Constitució del 1931

Constitució promulgada el 9 de desembre de 1931, després de la proclamació de la Segona República espanyola (14 d'abril de 1931). Discussa per les corts constituents el 1931, fou redactada per una comissió de juristes, en la qual destacà la presència de Jiménez de Asúa, socialista moderat, i d'Ossorio y Gallardo, conservador. En primer lloc, és digne de notar l'interès dels legisladors per donar una orientació social a la nova constitució: Espanya era «una República democràtica de treballadors de tota mena» (article 1). Hom reconeixia als espanyols tots els drets individuals, àdhuc el de la propietat (bé que la riquesa privada podia ésser expropiada en benefici de la comunitat), i també el de la igualtat de la dona. El sufragi universal, directe i secret, era d'obligat compliment en tota elecció i, juntament amb la independència del poder judicial, hom prometia justícia gratuïta per als necessitats. L'estat republicà declarava no tenir cap religió oficial i es proposava

d'eliminar l'ajuda econòmica a qualsevol Església (especialment el pressupost del clergat) i, ultra sotmetre els ordes religiosos a una futura llei especial de congregacions, els prohibia d'exercir cap activitat comercial, industrial o d'ensenyament (article 26). D'altra banda, hi hagué una voluntat descentralitzadora, amb el reconeixement del dret de les províncies a reivindicar un règim autònom (que havia de cristal·litzar especialment en les aprovacions posteriors dels estatuts autònoms de Catalunya i del País Basc). L'organització dels poders de l'estat es fonamentà sobretot en la supremacia de les corts, amb una sola cambra, supremacia temperada per l'existència d'un Tribunal de Garanties Constitucionals, que havia de dictaminar sobre la constitucionalitat de les lleis i intervenir en els possibles conflictes entre les regions autònomes i el poder central. A més, hi havia la figura del president de la República, pretès poder moderador. La definició de les facultats d'aquest fou difícil; finalment, amb una certa influència de la constitució alemanya de Weimar, hom reconegué al president, elegit per un col·legi electoral per sis anys sense opció a la reelecció immediata, els drets de nomenar lliurement el president del consell de ministres i de separar-l'en (però havia de tenir el suport de la majoria dels diputats), de dissolució per dues vegades de les corts (però en el cas d'una segona dissolució, les noves corts havien de jutjar la conveniència de la mesura presidencial presa i obligar-lo a dimitir); també tenia un cert dret de veto suspensiu i, d'acord amb el govern, podia proposar a les corts la reconsideració de qualsevol projecte de llei. Perdurà fins a la guerra civil de 1936-39.

Crisi econòmica del 1929

Esclatà el 24 d'octubre d'aquell any, enmig d'una gran eufòria (a causa de la reconstrucció econòmica d'Europa, de l'ingrés dels països tropicals en el comerç internacional i de la gran expansió econòmica dels EUA), quan un crac sense precedents sacsejà la borsa de Nova York, que no fou superat fins l'any 1932. A les acaballes del mateix 1929 arribava al Canadà; el 1930, l'Argentina i l'Uruguai suspengueren llurs pagaments, i Austràlia i Nova Zelanda devaluaren llurs monedes del 9 al 50%. A Europa, la crisi arribà el 1931. En foren manifestacions comunes la baixa dels preus, l'ensorrament dels valors, la reducció de la producció industrial, la multiplicació dels desocupats, les bancarrotes, la depreciaió dels productes agrícoles, el subconsum, la subproducció, etc. La magnitud de la crisi determinà una ulterior variació de les estructures econòmiques i polítiques, en el sentit que motivà el pas de l'economia capitalista liberal a una economia capitalista dirigida.

Divuit de Juliol, el

Data oficial de l'aixecament inicial de la guerra civil espanyola de 1936-39. Al Marroc, tingué caràcter estrictament militar; a la metròpoli, els partits de dretes – Falange Española, carlins, Renovación Española i els militants més actius de les Juventudes de Acción Popular i de la CEDA– ajudaren les guarnicions, però sempre sota control militar. Al Marroc l'aixecament es produí el dia 17. El 18 tingueren lloc els de Canàries, Sevilla –pern de la revolta a Andalusia–, Valladolid i Burgos; el 19, els de Saragossa, Pamplona, Vitòria, Oviedo, Salamanca i Palma de Mallorca; les guarnicions de Galícia s'aixecaren el dia 20. Als punts on fracassà, l'aixecament es produí el 19 (Barcelona, Madrid, Màlaga, Sant Sebastià) o bé per indecisió i divisió de les guarnicions, per retard o expectativa, no es produí d'una manera clara o no arribà a esclatar (València, Alacant, Cartagena, Almeria, Bilbao, Santander). En general, les ciutats i guarnicions principals arrossegaren les secundàries: així Sevilla respecte a Cadis i Còrdova, Burgos respecte a Palència, Àvila i Segòvia, i Saragossa respecte a Terol i Osca. I igualment en el fracàs: Barcelona respecte a Catalunya, València respecte al País Valencià, Madrid respecte a Castella la Nova. N'és l'excepció Menorca, que fou, des del primer moment i durant tota la guerra,

republicana. A Palma de Mallorca, els militars, amb el suport d'uns quants grups dretans, triomfaren fàcilment.

Escàndol de l'Estraperlo

Afer de corrupció política que provocà la fi de la coalició radicalcedista durant la Segona República espanyola. Pel maig del 1934 Daniel Strauss i Perl provaren d'obtenir de les autoritats republicanes la legalització d'una ruleta trucada que havien inventat (anomenada *estraperlo*, per la combinació dels cognoms dels inventors). Lluís Companys es negà a autoritzar-la a Catalunya, però pel setembre del 1934 Strauss aconseguí d'introduir-la al Casino de Sant Sebastià i després a l'Hotel Formentor (Formentor), bé que fou immediatament prohibida per la policia. Strauss exigí una compensació econòmica a diversos polítics per aquesta prohibició, sense èxit, motiu pel qual remeté tota la documentació de l'afer a Alcalá Zamora, president de la República. El 20 de setembre de 1935 Alejandro Lerroux dimitia com a cap de govern perquè molts partidaris seus eren implicats en l'escàndol: Aurelio Lerroux, nebot seu i delegat del govern a la Companyia Telefònica, fou destituït; Joan Pich i Pon cessà com a governador general de Catalunya i Salazar Alonso com a alcalde de Madrid, etc. L'afer es féu públic, i les corts, després d'investigar els fets, declararen culpables de corrupció Aurelio Lerroux, Joan Pich i Pon, Sigfrid Blasco-Ibáñez (fill de l'escriptor) i altres, tots membres del partit radical, que restà totalment desprestigiats, fet que, juntament amb l'immediat afer Nombela, precipità la fi del Bienni Negre (govern centrista de Portela Valladares, el 13 de desembre de 1935).

Estatut d'autonomia

Marc legal d'autogovern de comunitats nacionals o regionals que formen part d'un estat. A l'estat espanyol, els primers estatuts aprovats foren els de Catalunya, el País Basc i Galícia durant la Segona República. Derogats per la dictadura franquista, la Constitució del 1978 tornà a reconèixer el dret a l'autonomia de les nacionalitats i regions i regulà els procediments per a aconseguir-la. Els estatuts d'autonomia especifiquen la denominació de la comunitat, la llengua pròpia, si és el cas, la bandera, les competències, les institucions bàsiques i el règim financer.

Estatut de Catalunya del 1932

Llei que atorgava al Principat de Catalunya un règim d'autonomia, aprovada pel parlament espanyol el 9 de setembre de 1932. Malgrat la proclamació de la República Catalana per Francesc Macià el 14 d'abril de 1931, el govern provisional de la República Espanyola s'oposà a aquest acte revolucionari i exigí una interpretació estricta del pacte de Sant Sebastià. L'estat català restà reduït a govern autònom de la regió catalana (Generalitat de Catalunya), al qual fou encomanada l'elaboració d'un avantprojecte d'estatut d'autonomia que havia d'ésser objecte d'un plebiscit a Catalunya i ratificat per les futures corts constituents espanyoles. El govern provisional de la Generalitat elegí, a través dels ajuntaments, una assemblea o diputació, formada per membres de la conjunció republicano-socialista catalana i antics dirigents del republicanisme nacionalista, la qual designà una ponència redactora presidida per Jaume Carner. L'avantprojecte fou acabat a Núria (Ripollès) el 20 de juny. Després d'algunes esmenes introduïdes de comú acord pel govern de la República i per la Generalitat, l'avantprojecte fou aprovat successivament per la diputació provisional, per la Generalitat i per la població del Principat. El plebiscit tingué dues fases. Els ajuntaments hi estigueren d'acord quasi unànimement i el referèndum popular del 2 d'agost, en el qual participà aproximadament un 75% del cens, fou afirmatiu en el 99%. Les dones, que no podien votar segons la llei,

reuniren unes 400 000 signatures d'adhesió a l'Estatut de Núria. L'11 d'agost, un decret de la Generalitat declarava voluntat oficial de Catalunya aquest projecte d'estatut i el dia 18 fou presentat a les corts espanyoles pel president Niceto Alcalá Zamora. L'Estatut de Núria propugnava una estructura federal per a Espanya, la creació d'un govern comú per als Països Catalans al si de la federació espanyola i el reconeixement de la llengua catalana com a única oficial a Catalunya; es feia una clara distribució de competències entre la República i la Generalitat: corresponia fonamentalment a aquesta la legislació exclusiva i la execució directa de l'ensenyament, el règim municipal i la divisió territorial, el dret civil i hipotecari, l'organització judicial, les obres públiques, la beneficència, la riquesa agropecuària i l'ordre públic; la Generalitat tenia competència executiva en diverses matèries de legislació espanyola, com alguns impostos i recaptacions; era integrada per un parlament, el president de la Generalitat i el seu consell i un tribunal superior de justícia; per a dur a terme el nou règim d'autonomia hom preveia com a principals recursos els de les antigues diputacions provincials del territori català, els impostos directes i els drets i els béns de l'estat a Catalunya no vinculats a funcions de poder central.

La Constitució espanyola del 10 de desembre de 1931 limità ja profundament les aspiracions autonomistes de l'Estatut de Núria en refusar per a Espanya la fórmula federal, així com la possibilitat d'unitat dels Països Catalans, àdhuc la mateixa garantia constitucional del plebiscit català. Així, segons la constitució, l'Estatut de Núria no era un projecte que les corts només havien de ratificar, sinó un avantprojecte modificable per aquestes en tots els punts. El primer acte de voluntat autonòmica de Catalunya mancava, doncs, de tota eficàcia jurídica. El 6 de maig de 1932 s'obrí el debat de l'Estatut de Catalunya a les corts, quasi un any més tard de la seva aprovació pel cens català. En un ambient ple de recel i sovint hostil, els diputats republicans transformaren el primitiu projecte durant un llarg procés de regateig i de concessions als grups més conservadors i centralistes. L'habilitat d'Alcalá Zamora i l'eloqüent energia d'Azaña no aconseguiren de disciplinar els republicans a favor de l'Estatut, mentre que els socialistes intentaven que l'autonomia catalana no fos un obstacle a la seva política social. L'aixecament frustrat del general Sanjurjo (agost del 1932) contra el que ell considerava una desmembració d'Espanya aplegà momentàniament els diputats republicans, i el 9 de setembre el parlament espanyol atorgava l'Estatut de Catalunya. Aquest definia Catalunya com a regió autònoma dins l'estat espanyol, instaurava el bilingüisme oficial, reduïa la competència legislativa catalana, així com l'execució de diverses matèries reivindicades a l'Estatut de Núria, preveia la designació de delegats per a supervisar els actes d'execució de la Generalitat, refusava la competència exclusiva del govern català sobre l'ensenyament, creava una junta de seguretat mixta per a l'ordre públic, declarava el dret d'intervenció del poder central per a mantenir-lo sense requeriment regional, i diverses limitacions més al règim autonòmic reivindicat, com la substitució d'un tribunal paritari per a resoldre els conflictes entre el poder central i el català per un tribunal de garanties constitucionals de l'estat espanyol. En resum, l'esperit federador i coordinador de l'Estatut de Núria, en ésser refusat per la constitució republicana, donava pas a una concepció regional de dependència. Malgrat tot, l'estatut fou considerat pels polítics catalans de l'època com una conquesta històrica i un recobriment de les perdudes institucions de govern, idònies en principi per a una legislació pròpia i progressista i per al ressorgiment i el desenvolupament de la cultura catalana. Tanmateix, sempre fou considerat inferior a l'ideal federatiu i a una autonomia plena. A la pràctica s'anaren afegint al ja limitat Estatut altres limitacions més, com el lent traspàs de serveis (una Comissió Mixta de l'Estatut de Catalunya, amb sis vocals designats per la República i sis per la Generalitat, creada per decret del govern republicà el 21 de novembre de 1932 per fer l'inventari dels béns i els drets de l'estat espanyol que se cedien a la Generalitat, i adaptar els serveis que

passaven a la dependència d'aquesta, perdurà fins el 1939), la declaració d'inconstitucionalitat de la primera llei de reforma social important (lleï de Contractes de Conreu) i la suspensió parcial de l'Estatut, després dels fets del Sis d'Octubre (1934) fins a la victòria del Front Popular pel febrer del 1936. Durant la guerra civil, la Generalitat i el govern espanyol efectuaren actes que ampliaven o reduïen, més o menys unilateralment, les atribucions de l'Estatut. Una llei del general Franco, del 5 d'abril de 1938, dictada en entrar el seu exèrcit en terra catalana, abolí l'Estatut de Catalunya i, amb ell, tota manifestació d'autonomia.

Estatut d'Autonomia del País Basc del 1936

Llei d'autonomia atorgada al País Basc per la República Espanyola per l'octubre del 1936. El primer projecte d'estatut (juny del 1931) i el segon (abril del 1932) havien trobat l'oposició del govern Azaña i dels municipis de Navarra, respectivament. Així mateix, el projecte definitiu aprovat per Àlaba, Guipúscoa i Biscaia i ratificat per plebiscit (novembre del 1933), havia estat impedit per tradicionalistes, monàrquics i cedistes d'ésser aprovat a les corts. Això provocà, a l'estiu del 1934, que els diputats bascs se'n retiressin i que l'assemblea de parlamentaris a Zumàrraga fos seguida de la dimissió col·lectiva dels ajuntaments i facilités un apropament a l'Esquerra Republicana de Catalunya. En esclatar la guerra civil, el Partit Nacionalista Basc participà en el govern Largo Caballero, i les corts aprovaren l'estatut d'Euzkadí. Les atribucions i la distribució de competències entre els òrgans autonòmics i el poder central eren semblants a les de l'estatut català. El País Basc fou regit per un govern provisional sota la presidència de José Antonio de Aguirre, cap del Partit Nacionalista Basc.

Estatut d'Autonomia de Galícia del 1938

Llei d'autonomia atorgada a Galícia per la República Espanyola l'1 de febrer de 1938 en sessió de corts celebrada a Montserrat. En foren avantprojecte les «Bases per a l'Estatut de Galícia», elaborades per la Federació Republicana Gallega (maig del 1931), i el projecte definitiu sortí d'una assemblea regional dels ajuntaments reunida a Santiago de Compostel·la pel juliol del 1932 i fou ratificat per plebiscit pel juny del 1936, després que els principals grups galleguistes s'uniren amb la Izquierda Republicana. L'estatut, però, no arribà a tenir vigència.

Estatut d'Autonomia del País Valencià

Projecte de llei d'autonomia per al País Valencià. Els primers intents d'aconseguir un estatut d'autonomia començaren immediatament després de la proclamació de la Segona República Espanyola. A aquest efecte fou redactat el text d'un avantprojecte, publicat pel juliol del 1931, sota iniciativa fonamentalment blasquista. La negativa de nuclis republicans d'Alacant i de Castelló de la Plana a secundar-lo originà un enfrontament entre l'anomenada Conjunció de Partits, d'una banda, i la Dreta Regional i el PURA, de l'altra, que, si més no, limità la concreció política de les aspiracions estatutàries, cada dia més esteses. El resultat de les eleccions legislatives del novembre del 1933 –que donaren entrada a l'anomenat Bienni Negre– paralitza les campanyes. A partir del febrer del 1936, com a conseqüència del triomf del Front Popular, es reanimà amb més força que mai la campanya pro Estatut, aquesta vegada sostinguda tant pels fronts populars com pels ajuntaments i les diputacions de València, Alacant i Castelló. L'inici de la guerra civil espanyola paralitza forçosament l'expansió definitiva de l'autonomisme. Tot i això, àdhuc durant la guerra, el corrent favorable a l'Estatut no minvà, bé que amb un contingut diferent. Hom en coneix, almenys, tres avantprojectes diferents, patrocïnats (respectivament) tant per partits republicans (Esquerra Valenciana, Unió Republicana Nacional) com per sindicals obreres (CNT).

Estatut d'Autonomia de Mallorca i Eivissa

Projecte de llei de règim d'autonomia sorgit de l'avantprojecte d'*Estatut d'Autonomia de les Illes Balears*. Aquest avantprojecte fou presentat per l'Associació per la Cultura de Mallorca, amb l'assentiment de les cambres de comerç i agrícola de Mallorca, en una assemblea de municipis i entitats insulars reunida al Teatre Principal de Palma de Mallorca els dies 20, 21, 22 i 23 de juliol de 1931. Una organització apressada, una insuficient propaganda prèvia i, sobretot, la inassistència dels representants de Menorca i de l'ala esquerrana dels partits polítics (amb l'única excepció del Partit Republicà Federal) restaren molta transcendència a aquesta reunió, però no impediren que l'avantprojecte fos aprovat, amb poques esmenes, pels representants de les dues illes assistents. Tanmateix, totes aquestes causes i la migrada audiència popular de què gaudí el projecte de l'estatut impediren que reeixís.

Feixisme

Ideologia política l'objectiu de la qual és la instauració d'un règim autoritari, de base corporativista, imperialista, racista, etc. De l'italià fascio (feix), el mot prové dels fasci di combattimento creats per Mussolini l'any 1919. Sistema polític implantat a Itàlia per Mussolini, poc després de la primera guerra mundial, caracteritzat per un nacionalisme radical que esdevingué una autèntica dictadura amb partit únic, censura de premsa, tribunals militars per als delictes polítics, sindicats verticals, etc. Per extensió, qualsevol dels règims autoritaris i nacionalistes apareguts a Europa durant l'època d'entreguerres o la ideologia política l'objectiu de la qual és la instauració d'un règim autoritari, de base corporativista, imperialista, racista, etc. El mot s'utilitza també per definir l'actitud autoritària, arbitrària, violenta, etc, amb què hom s'imposa a una persona o a un grup.

Fets de Castilblanco

Aixecament camperol de caràcter anarquista que tingué lloc al poble de Castilblanco (Badajoz) pel desembre de 1931. La manifestació de camperols acabà assassinant els quatre guàrdies civils del poble.

Fets de Casas Viejas

Aixecament camperol de caràcter anarquista que tingué lloc al poble de Casas Viejas (Medina Sidonia, Cadis) pel gener del 1933. Al descontentament per la política social de la República, s'afegí la decepció per part del proletariat rural davant la llei de bases de la Reforma Agrària (1932). El mateix gener del 1933 hi hagué incidents i vagues en diversos indrets del Principat, del País Valencià, d'Aragó i d'Andalusia; al poble de Casas Viejas, de règim latifundista i amb un predomini absolut de la CNT [entre](#) els bracers (uns 500), el dia 11 hi fou declarat el comunisme llibertari i hom intentà d'assetjar la caserna de la guàrdia civil. Els revoltats foren aviat dispersats per la mateixa guàrdia civil, reforçada per un grup de guàrdies d'assalt, dirigits pel capità Manuel Rojas. Un grup de pagesos, a la nit, resistiren amb un dels caps, el vell Curro Cruz, dins la seva barraca, que fou cremada a la matinada i on moriren tots; foren fets, a l'atzar, entre la població, 14 presoners, que foren immediatament afusellats. Tot i el descrèdit que l'arbitrària repressió representà per a Azaña, aquest obtingué la confiança parlamentària pel març. El capità Rojas fou jutjat i condemnat a presó durant el Bienni Negre.

Fets d'Octubre

Moviment revolucionari que tingué lloc durant la Segona República, per l'octubre del 1934, desencadenat per l'entrada de membres de la CEDA al govern (4 d'octubre), gairebé un any després del triomf electoral dels partits de centre i dreta (novembre del 1933), i la subsegüent repressió i control de les organitzacions d'esquerra. Convocada la vaga general per la *Aliança Obrera*, aquest moviment fou especialment important a Catalunya i a Astúries. Aquesta regió, únic lloc de l'estat on l'Aliança Obrera havia aconseguit de reunir totes les organitzacions treballadores, la vaga general aviat prengué un caràcter insurreccional i, durant quinze dies, la zona minera fou controlada pels comitès locals de treballadors –coordinats en un Comitè Revolucionari– i per les forces de xoc (Exèrcit Roig) que organitzaren els miners asturians. Els obrers oferiren una aferrissada resistència, durant la qual esperaven la incorporació de la resta de l'estat a la sublevació. Després, però, de duríssims combats, aquesta fou brutalment esclafada per destacaments de l'exèrcit del Marroc dirigits pels generals Yagüe i López de Ochoa i es produïren quatre mil morts i una cruelíssima repressió.

Front Popular

Front comú propugnat per la tàctica política dels moviments socialista i comunista, de caràcter defensiu i que reuneix les organitzacions de la classe obrera, dels camperols i de la petita burgesia urbana i liberal a fi de frenar l'avanç del feixisme i del nacionalsocialisme. Es materialitzà per primera vegada pel juliol del 1934, amb l'aliança del partit comunista i del partit socialista francès (SFIO). Consagrat pel setè congrés de la Internacional Comunista (juliol-agost del 1935) com a exponent de la tàctica del moviment comunista mundial, el front popular prengué formes diverses segons els estats, si bé a Europa es manifestà, sobretot, en pactes electorals, que triomfaren a Espanya (febrer del 1936) i a França (comunistes, socialistes, radicals i altres pel maig del 1936). A l'estat espanyol hom en troba els orígens en la resistència, per part de les organitzacions obreres i republicanes d'esquerra, a la supremacia política dretana dels anys 1934-36, sobretot després de la repressió dels fets d'octubre del 1934, que obligà a crear una aliança de les forces republicanes, socialistes i comunistes. Aquesta es formalitzà en el *Manifest del Front Popular*, signat a Madrid (gener del 1936) per Izquierda Republicana, Unión Republicana, Partido Socialista Obrero Español, Unión General de Trabajadores, Federación Nacional de Juventudes Socialistas, Partido Comunista de España, Partido Sindicalista i Partido Obrero de Unificación Marxista. El manifest evidencia discrepàncies entre socialistes i republicans, en no acceptar aquests últims la nacionalització de la terra i de la banca propugnada pel partit socialista. D'una manera unànime fou exposada la necessitat d'una amnistia política i social, el restabliment dels principis constitucionals i la legislació autonòmica, la independència de l'aparell judicial, una reforma fiscal, etc. Als Països Catalans, el front popular presentà diferències. Així, a les Balears restà format per organitzacions polítiques de l'estat espanyol (Izquierda Republicana, Unión Republicana i Partido Socialista Obrero Español), al País Valencià, per forces de l'estat espanyol (Izquierda Republicana i Partido Socialista Obrero Español) i una organització valencianista (Esquerra Valenciana), i al Principat, a causa de l'hegemonia d'organitzacions polítiques pròpies, el front popular adquirí una configuració diferent, denominada *Front d'Esquerreres de Catalunya*. La Confederació Nacional del Treball, si bé no participà en cap llista electoral, participà activament en pro del front popular, fins al punt que arribà a col·laborar, durant la guerra civil, amb el govern republicà, tant en el govern central com en el de la Generalitat de Catalunya. Des dels anys trenta fins avui la tàctica d'un front comú de les organitzacions polítiques d'esquerra (basada en l'aliança de socialistes i comunistes) ha estat utilitzada, si bé la majoria de les vegades no ha fructificat.

Front Català d'Ordre

Coalició electoral de les forces polítiques de dreta que, sota l'hegemonia centrista de Lliga Catalana, fou derrotada pel Front d'Esquerres de Catalunya en les eleccions legislatives del 16 de febrer de 1936. Era constituïda per Lliga Catalana, Acció Popular Catalana, Partit Republicà Radical, Comunió Tradicionalista i Renovación Española (solament a la ciutat de Barcelona). Sense un programa coherent, la seva propaganda es fonamentà en l'atac al Front d'Esquerres i en la idea que no es podia tornar al Sis d'Octubre.

Govern de coalició

Pacte entre 🟩 partits per tal de governar conjuntament. Es sol donar quan un partit parlamentari no té majoria absoluta per governar en solitari, o quan la dispersió de forces polítiques d'un parlament fa necessari un govern entre dos o més partits per tal de garantir un mínim d'estabilitat.

Govern Provisional

Govern sorgit arran d'un cop de força o d'una situació excepcional, i per tant sense legitimitat democràtica i que actua de forma 🟩 provisional en espera de dotar al país d'un marc jurídic que faciliti l'elecció democràtica dels governants (convocatòria d'eleccions per elegir unes Corts constituents, redacció d'una Constitució, etc) o bé en espera de la normalització del país, un cop s'hagin superat circumstàncies especials (una guerra, per exemple).

Guàrdia d'Assalt

Força de policia de la Segona República creada davant l'hostilitat popular enfront de la guàrdia civil. El 1936 es mantingué fidel a la República; fou suprimida a la fi de la guerra civil i substituïda per la policia armada.

Himne de Riego

Himne de la Segona República Espanyola. Originàriament, fou la marxa militar de les tropes constitucionalistes dirigides per Rafael del Riego contra Ferran VII, el 1820. Al llarg del s XIX, la marxa adquirí el caràcter d'himne al liberalisme i a la revolució.

Insurrecció de Jaca

Aixecament de la guarnició de Jaca els dies 12-13 de desembre de 1930, a les ordres del capità Fermín Galán. Aquest proclamà la República i avançà sobre Osca però, aturat a Cillas, fou fet presoner i afusellat, juntament amb el capità Ángel García Hernández (dia 14).

Insurrecció de Cuatro Vientos

Alçament de caràcter republicà que s'esdevingué el 15 de desembre de 1930 a l'aeròdrom de Cuatro Vientos, prop de Madrid. Fou provocat per la repressió de la insurrecció de Jaca.

Llei Azaña

Llei promulgada pel govern Azaña per l'abril de 1931, que permetia el retir voluntari anticipat als militars disconformes amb el règim republicà.

Llei de Congregacions

Llei promulgada pel govern Azaña el maig de 1933, mitjançant la qual l'Estat regulava i fiscalitzava les activitats de les congregacions religioses.

Llei de Defensa de la República

Llei aprovada per les corts de la Segona República Espanyola el 29 d'octubre de 1931 per assegurar la continuïtat del nou règim i dotar-lo d'unes possibilitats de defensa contra les dretes monàrquiques i l'anarquisme. Proposada per Azaña, primer ministre, en principi només havia de tenir validesa durant el període de les corts constituents. Preveia la possibilitat de deportar les persones considerades perilloses, apartant-les dels centres neuràlgics de l'activitat política, i permetia d'imposar multes fins a 10 000 pessetes. Aquesta llei es justificava perquè, sobretot durant les discussions de l'article 26 de la Constitució, sobre l'Església, s'havien manifestat reaccions contra el fet d'un estat laic. La llei anava dirigida també a controlar els anarquistes catalans i andalusos, que amb llurs postures extremes podien també provocar el col·lapse de la República.

Llei de Reforma Agrària

Llei promulgada pel govern Azaña el setembre de 1932, amb l'objectiu d'eliminar el latifundisme i crear una classe de petits propietaris que facilités la modernització de l'agricultura i l'aprofitament de les terres. La llei establia l'expropiació, sense indemnització, de les terres dels grans d'Espanya i, amb indemnització, de les grans finques no conreades directament pels propietaris, les terres deficientment cultivades i les no regades en zones de regadiu. L'aplicació de la llei fou encomanada a l'Instituto de Reforma Agraria (IRA). Un organisme creat el 1932 pel govern republicà per aplicar la Ley de Bases de la Reforma Agraria. Aquest organisme rebia les terres expropiades segons la dita llei i n'organitzava la distribució entre els camperols, que podien decidir-ne el règim d'explotació.

Pacte de Sant Sebastià

Conveni polític entre els dirigents de l'oposició antimonàrquica espanyola i representants del republicanisme català, formalitzat a Sant Sebastià el 17 d'agost de 1930, amb l'objectiu de coordinar l'acció comuna per a l'enderrocament del règim i la instauració de la República. Després de les gestions preparatòries de Marcel·lí Domingo i José Salmerón, la reunió se celebrà al Casino Republicano de la ciutat basca, sota la presidència de Fernando Sasiaín i amb l'assistència de Macià Mallol i Bosch, per *Acció Republicana de Catalunya*, M.Carrasco i Formiguera per *Acció Catalana*, J.Aiguader i Miró per *Estat Català*, Alejandro Lerroux per l'Alianza Republicana, Marcel·lí Domingo, Álvaro de Albornoz i Ángel Galarza pel Partit Radical-Socialista, Manuel Azaña per *Acción Republicana*, Santiago Casares Quiroga per l'Organización Republicana Gallega Autónoma, Niceto Alcalá Zamora i Miguel Maura per la Derecha Liberal Republicana, i els socialistes Indalecio Prieto i Fernando de los Ríos, a títol personal ; també hi foren invitats Eduardo Ortega y Gasset i Felipe Sánchez Román. L'assemblea acordà la creació d'un comitè revolucionari –que esdevingué més tard govern provisional de la República– i la recerca de la col·laboració del PSOE i la CNT; sobre la qüestió catalana –de molt, la més debatuda –, els reunits reconegueren la personalitat política de Catalunya, i autoritzaren

l'elaboració d'un estatut d'autonomia que, plebiscitat pel poble català, hauria d'ésser aprovat per les corts constituents.

República

Forma de govern representativa, en la qual el càrrec de cap d'estat no és hereditari ni vitalici, sinó resultat d'una elecció popular, directa o indirecta. En aquest sentit s'oposa a *monarquia*.

Sanjurjada

Nom amb què es conegut l'aixecament militar contra República, protagonitzat pel general Sanjurjo, el 10 d'agost de 1932. El cop d'estat, però, fracassà i Sanjurjo fou empresonat. Amnistià (1934), es traslladà a Portugal, des d'on conspirà contra la República.

Sis d'Octubre, el

Nom amb què és conegut el moviment insurreccional del govern autònom de Catalunya contra la involució conservadora del règim republicà, el 6 d'octubre de 1934. Cal cercar les causes llunyanes de la revolta en la dissociació política [entre](#) el govern d'esquerra de la Generalitat i els governs de centre-dreta de Madrid, a partir del desembre del 1933, ço que dificultava les relacions entre ambdós poders i el normal exercici de l'autonomia. A dins de Catalunya, i en un període de crisi econòmica i creixents tensions socials, l'aprovació pel Parlament d'una moderada llei de *Contractes de Conreu* (abril del 1934) suscità la immediata oposició de Lliga Catalana i dels grans propietaris, els quals, amb l'ajut del govern de Samper, aconseguiren l'anul·lació de la llei per anticonstitucional. Aquesta agressió a la integritat de l'Estatut obrí una greu crisi política [entre](#) Madrid i Barcelona, i provocà al Principat una considerable exacerbació nacionalista, que afavorí les activitats paramilitars i les propagandes separatistes de les Joventuts d'Estat Català, dirigides per Josep Dencàs; la destrucció de l'obra reformista del primer bienni republicà impulsà també les forces obreres –llevat de la CNT– a constituir l' *Aliança Obrera*. Malgrat que les negociacions [entre](#) la Generalitat i Madrid durant l'estiu semblaven anar per bon camí, la caiguda del govern de Samper el 2 d'octubre, i la formació d'un govern de Lerroux, amb ministres de la CEDA –organització considerada no republicana–, precipitaren els esdeveniments. Mentre el PSOE i altres partits de tot l'estat trencaven llurs relacions amb les institucions, i a Astúries esclatava la revolució proletària, a Barcelona s'imposava la vaga general i, el dia 6, a les vuit del vespre, el president Companys proclamava l'Estat Català de la República Federal Espanyola, realitzant així una mena de pronunciament civil pacífic, estrictament republicà, que pretenia de deturar la trajectòria reaccionària del règim i de tornar-lo a l'orientació esquerrana del 1931. L'Aliança Obrera i Estat Català, per llur banda, perseguïen objectius diferents –la revolució social els uns, el cop d'estat separatista els altres–, però, mancats de mitjans, no pogueren arrabassar la iniciativa al govern de la Generalitat. El general Batet, comminat a posar-se a les ordres del govern català, respongué proclamant l'estat de guerra i enviant tropes a dominar la rebel·lió. Els combats entre l'exèrcit i les improvisades milícies nacionalistes es desenrotllaren tota la nit al local del CADCI, on moriren els dirigents del *Partit Català Proletari*, Jaume Compte i M.González i Alba, a Gràcia, a la conselleria de governació i, sobretot, entorn del palau de la Generalitat, que defensaven els mossos d'esquadra dirigits pel comandant Pérez i Farràs. A la matinada del dia 7, vista la manca de suport popular al moviment, Companys ordenà la rendició. A les comarques –Lleida, Granollers, Girona, Sabadell, Palafrugell, etc– la revolta fou controlada fonamentalment per l'Aliança Obrera, i comportà alguns incendis i saqueigs d'esglésies –Sant Vicenç de Castellet, Navars, el

Morell, Vilafranca del Penedès, etc—, però fou sufocada molt aviat per l'exèrcit. Ultra l'empresonament, el judici i la condemna a cadena perpètua del president i els consellers de la Generalitat, la repressió compregué la detenció de centenars de militants i dirigents de les esquerres, la clausura de centres polítics, suspensió de periòdics, desnonaments de rabassaires al camp, i l'anul·lació de fet de l'Estatut de Catalunya, substituït per un règim d'excepció que controlaven radicals, cedistes i la Lliga, i que es mantingué, com les darreres conseqüències repressives del moviment d'octubre, fins al triomf electoral del Front Popular, el febrer de 1936.

Totalitarisme

Règim polític que exerceix una forta intervenció en tots els ordres de la vida d'una nació o d'un estat i que, sense admetre cap forma d'oposició legal, concentra la totalitat dels poders estatals en mans d'un grup o partit, no respectant o reduint els drets cívics i polítics i les llibertats públiques. Identificat sovint amb els règims extremistes de dreta o d'esquerra, s'oposa a la concepció liberal i democràtica, per tal com pretén d'organitzar d'una manera dictatorial la vida privada i pública de la societat. Té com a trets característics l'existència d'un partit únic -disciplinat, centralitzat i dotat d'un fort suport ideològic, sota el comandament d'un cap al qual hom atribueix un cert poder carismàtic i que controla l'administració i traça les directrius polítiques-, un estret control dels mitjans d'expressió i de comunicació, un eficaç aparell repressiu, una política exterior de caire imperialista i militarista i una actitud intolerant envers les comunitats nacionals existents dins l'estat.

Tribunal de Garanties Constitucionals

Organisme fundat per la Constitució de la Segona República Espanyola per al control de la constitucionalitat de les lleis i que entenia dels recursos d'inconstitucionalitat d'aquestes. Era format per un president, que nomenava el parlament, el president de l'alt cos consultiu de la República, el president del tribunal de comptes, dos diputats elegits per les corts, dos advocats i quatre professors de dret. Qualsevol persona podia dirigir-se a aquest tribunal per tal d'obtenir, si procedia, la declaració d'inconstitucionalitat de les lleis.